

Evaluating the spiritual role of family in health: a narrative review of the perspectives of the Qur'an and Ahl al-Bayt

Khorshid Mobasserri¹, Mir Sajjad Seyyed Mousavi², Rahim Khodayari-Zarnaq^{3*}

¹Department of Health Policy and Management, School of Management and Medical Informatics, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran

²Department of Basic Sciences, School of Paramedical, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran

^{3*}Department of Health Policy and Management, Faculty of Management and Medical Informatics, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran

ARTICLE INFO

Article Type:

Original Article

Article History:

Received: 25 Mar 2025

Accepted: 22 Jul 2025

ePublished: 15 Sep 2025

Keywords:

- Family
- Childbearing
- Quran
- Atrat
- Islam
- Health

Abstract

Background. The family, as a fundamental social institution, plays a key role in countering various threats and improving the physical and spiritual health of its members. This article aims to provide a comprehensive view of this aspect of the family from the perspective of the Quran and the Ahl al-Bayt.

Methods. Searches were conducted in international databases such as SCOPUS, PUBMED, WOS, and domestic ones like SID and Magiran. Keywords searched included health, family, perspective, value, Quran, Ahl al-Bayt, and Islam in both Persian and English.

Results. After review, a total of 21 articles were extracted covering topics such as the definition of family in the Quran, equal rights of members, childbearing, family structure, the status of the elderly, and the right to care for parents.

Conclusion. The results showed that Islam emphasizes strengthening the foundation of the family, childbearing, generational expansion, and supporting the elderly. Modern science also confirms the benefits of living in extended families, including the strengthening of intergenerational relationships and the prevention of mental illnesses. This study can serve as a guide for raising awareness among the public and policymakers to preserve and strengthen the spiritual foundation of the family in order to improve public health.

How to cite this article: Mobasserri Kh, |Seyyed Mousavi S, Khodayari-Zarnaq R. Evaluating the spiritual role of family in health: a narrative review of the perspectives of the Qur'an and Ahl al-Bayt. *Spirituality Research in Health Sciences*. 2025;3(1):39-50. doi: 10.34172/srhs.2025.004 (Persian)

Extended Abstract

Background

In contemporary societies, the family is a fundamental social institution that shapes individual identity and values. Family members help young people learn social and cultural skills. However, social, economic, and cultural changes have diminished the family's importance. The weakening of cultural and moral values within the family is a significant threat, exacerbated by technological

advancements and communication changes. Given Islam's high regard among Muslims, the authentic guidance from the Quran and Ahl al-Bayt can help preserve family cohesion. Studies on the Quran and Ahl al-Bayt views on family can provide guidance to prevent family disintegration. Previous research has examined various aspects of family importance, but a comprehensive study is still needed. Therefore, the aim of this article is to provide a comprehensive view

* Corresponding author; Email: Rahimzarnagh@gmail.com

2025 ©The Authors. This is an Open Access article published by Tabriz University of Medical Sciences under the terms of the Creative Commons Attribution CC BY 4.0 License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

of this aspect of the family from the perspective of the Quran and Ahl al-Bayt.

Methods

This study is a narrative review of existing research that examines the topic of family and its various aspects. The inclusion criteria included all studies related to the research topic, while the exclusion criteria encompassed all non-English and non-Persian studies and scientific resources without full text. To access relevant articles, internal and external databases such as SCOPUS, PUBMED, WOS, SID, and MAGIRAN were used. The search was conducted using keywords such as Ahl al-Bayt, perspective, view point, value, position, Quran, Islam, and Atrat. An example of the search strategy used is as follows: (Family OR household OR “Ahl al-Bayt”) AND (perspective OR “view point”) AND (value OR position) AND (Quran OR Islam OR Atrat). Additionally, keywords like health, family, perspective, value, Quran, Ahl al-Bayt, and Islam were searched in Persian databases. The references of the retrieved articles were also reviewed. A comprehensive search strategy was conducted in the databases, and the retrieved articles were imported into EndNote 20. Initially, the titles of the articles were reviewed, and those not aligned with the research topic were removed. Next, the abstracts were evaluated, and unrelated articles were excluded. In the final stage, the full texts of the remaining articles were reviewed, and those relevant to the topic were included in the study. Information was then extracted from the remaining articles using a data extraction form. Finally, based on thematic analysis, the articles were categorized into main themes. This comprehensive and precise approach was adopted to achieve a complete review of articles related to the topic of family and its various aspects.

Results

Overall, we extracted 21 articles related to Muslim countries from different parts of the world. Most of the studies were conducted in Iran, Malaysia, and Turkey, with a time range between 2000 and 2023.

1. Definition of Family in the Quran: Family has several meanings in dictionaries. These include all individuals living in one household, a social unit consisting of parents and their children, people claiming descent from a common ancestor, and a commune under the supervision of a head.

2. Equal Rights of Family Members: Islam emphasizes equality of individuals regardless of religion, belief, color, language, race, gender, or nationality.

3. Emphasis on Procreation and Extended Families: The Quran highlights the importance and value of procreation and raising children. The lack of understanding of moral and religious values has led to a decline in these values among Muslim families.

4. Structure of Family Relationships: The comprehensive implementation of Islam provides the necessary moral support for mental health and prevents family disintegration. Each family retains its uniqueness due to different cultures, educational backgrounds, and socio-economic positions.

5. Status of the Elderly in the Family: Islam considers caring for the elderly a sacred and cultural duty, viewing respect and care for them as a way to receive divine blessings.

6. Right to Care for Parents in the Family: In Islam, children have obligations towards their parents, especially during their old age. The Quran and Hadith establish general obligations for supporting elderly parents that each Islamic community must implement specifically.

Conclusion

The family is the fundamental unit that shapes and transforms society. In the modern world, the family system is disintegrating, and human values have lost their primary place. This situation has become a challenge for concerned social and cultural thinkers. The authentic Islamic family system, based on the Quran and Ahl al-Bayt, emphasizes all its aspects, including definitions of the family from an Islamic perspective, the importance of procreation and expanding generations, and maintaining family values such as comprehensive support for parents and the elderly. This system can address many of the

challenges ahead and promote the Iranian-Islamic lifestyle among society members.

From the economic perspective, extended families can be beneficial in controlling costs and preventing family disintegration due to economic problems. Moreover, parents and the elderly, while participating in household expenses, are cared for by younger family members, enhancing their quality of life. Therefore, the teachings of the Quran and Ahl al-Bayt in this regard are entirely practical and effective. Lawmakers and policymakers in social and cultural fields should refer to the teachings of the

Quran and Islam regarding the foundation of the family and related issues, as outlined in this study. They should review and amend laws and decisions to strengthen extended families, ensure equal rights for family members, promote generational expansion, honor parents and the elderly, and prevent mental illnesses. Additionally, this study can serve as a guide to raise awareness among the public and policymakers to preserve and strengthen the spiritual foundation of the family, aiming to improve public health.

ارزیابی نقش معنوی خانواده در سلامت: تحلیل دیدگاه‌های قرآن و عترت به روش مرور روایتی

خورشید مبصری^۱، میر سجاد سیدموسوی^۲، رحیم خدایاری زرنق^{۳*} ID

^۱استادیار سالمندشناسی، گروه سلامت سالمندی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران
^۲گروه علوم پایه، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران
^{۳*}دانشیار سیاستگذاری سلامت، گروه مدیریت و سیاستگذاری سلامت، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، ایران

چکیده

زمینه. خانواده به عنوان نهاد اساسی اجتماعی در مقابله با تهدیدات مختلف، نقشی کلیدی در بهبود سلامت جسمی و معنوی اعضای خود ایفا می‌کند هدف این مقاله، نگاهی جامع به این جنبه خانواده از دیدگاه قرآن و عترت است.
روش کار. جستجو در پایگاه‌های داده‌ای خارجی شامل اسکوپوس، پابمد، وب آف ساینس و داخلی مانند سید و مگیران انجام شد. واژه‌های کلیدی سلامت، خانواده، دیدگاه، ارزش، قرآن، عترت و اسلام به زبان‌های فارسی و انگلیسی جست‌وجو شدند.
یافته‌ها. پس از بررسی، نهایتاً ۲۱ مقاله استخراج شد که موضوعاتی چون تعریف خانواده در قرآن، حقوق برابر اعضا، فرزندآوری، ساختار روابط خانوادگی، جایگاه سالمندان و حق مراقبت از والدین را پوشش می‌دهند.
نتیجه‌گیری. نتایج نشان داد دین اسلام بر تقویت بنیان خانواده، فرزندآوری، گسترش نسل‌ها و حمایت از سالمندان تأکید دارد. علم نوین نیز مزایای زندگی در خانواده‌های گسترده، از جمله تقویت ارتباطات بین‌نسلی و پیشگیری از بیماری‌های روانی را تأیید کرده است. این مطالعه می‌تواند راهنمایی برای آگاه‌سازی مردم و سیاست‌گذاران در جهت حفظ و تقویت بنیان معنوی خانواده به منظور بهبود سلامت عمومی باشد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

سابقه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۴/۱/۵

پذیرش: ۱۴۰۴/۴/۳۱

انتشار برخط: ۱۴۰۴/۶/۲۴

کلیدواژه‌ها:

- خانواده
- فرزندآوری
- قرآن
- عترت
- اسلام
- سلامت

مقدمه

بر سلامت روان فرد دارد. علاوه بر این، به عنوان یک سیستم پشتیبانی در مواقع ضروری، چه از نظر مالی و چه از نظر روانی، عمل می‌کند. همچنین به افراد امکان می‌دهد یاد بگیرند، رشد کنند و بفهمند که چگونه در یک جامعه عمل کنند.^۲ حفظ و انتقال ارزش‌ها و اصول فرهنگی و اخلاقی به نسل‌های آینده در بستر خانواده اتفاق می‌افتد. این ارزش‌ها و اصول، به عنوان یک سرمایه فرهنگی و اجتماعی، به فرزندان انتقال داده می‌شود و به تقویت هویت فرهنگی و اجتماعی آن‌ها کمک می‌کند.^۳ روابط خانوادگی، تقویت ارزش‌ها و اصول فرهنگی و اخلاقی درون خانواده، و توجه به نیازهای افراد سالمند، می‌تواند به افزایش همبستگی و افزایش سطح رضایت و خوشبختی افراد خانواده کمک کند و جامعه را به سوی توسعه و پیشرفت هدایت کند.^{۴، ۵}

در جوامع امروزی، خانواده به عنوان یکی از اصولی‌ترین و مهم‌ترین نهادهای اجتماعی در هر جامعه، نقش بسیار مهمی در شکل‌دهی به هویت و ارزش‌های فردی دارد. خانواده همچنین به عنوان یک محیط برای یادگیری و توسعه فردی شناخته می‌شود. اعضای خانواده از طریق تجربیات و دانش‌های خود، افراد جوان را در یادگیری مهارت‌ها و ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی کمک می‌کنند. همچنین، خانواده محیطی است که افراد می‌توانند احساس امنیت و اعتماد به نفس را تجربه کنند و این امر به توانایی‌های شخصیتی و روانی آن‌ها افزوده می‌شود.^۱ نتایج یک بررسی نشان داد که اهمیت خانواده از جنبه‌های مختلف قابل توجه است و بیان می‌کند که خانواده، اول از همه، منبع اصلی محبت برای یک فرد است و این بدان معناست که تأثیر مستقیمی

* نویسنده مسؤول: ایمیل: Rahimzarnagh@gmail.com

حق تالیف برای مولفان محفوظ است. این مقاله با دسترسی آزاد توسط دانشگاه علوم پزشکی تبریز تحت مجوز کربیتو کامنز 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0) منتشر شده که طبق مفاد آن هرگونه استفاده تنها در صورتی مجاز است که به اثر اصلی به نحو مقتضی استناد و ارجاع داده شده باشد.

است در خانواده‌های امروزی وجود داشته باشد، افزایش نرخ طلاق و ازدواج‌های ناپایدار است. این مسئله می‌تواند منجر به افزایش تنش‌ها و ناراحتی‌ها درون خانواده شود و تأثیر مخربی بر روابط خانوادگی داشته باشد.^{۱۳} همچنین، نبود توجه به نیازهای افراد سالمند در خانواده با توجه به افزایش جمعیت سالمندی چالش بزرگی برای به خطر افتادن تمدن و ارزشهای جوامع اسلامی است. افراد سالمند نیازمند حمایت، مراقبت و توجه ویژه‌ای هستند و اگر این نیازها برآورده نشوند، می‌تواند منجر به ایجاد مشکلات و ناراحتی‌ها در خانواده شود.^{۱۳}

امروزه جهان یک شهر جهانی است و از ایده‌های خوب و تجربیات دیگران برای رفاه بشریت استفاده می‌شود. برای مسلمانان، قرآن مرجع نهایی است؛ و بنابراین کاملاً قطعی تلقی می‌شود زیرا خالق (عج) متعهد شده است که از آن محافظت کند. میلیون‌ها مسلمان آن را با کلمات اصلی و به شکلی که بیش از ۱۴۰۰ سال پیش نازل شده است، می‌خوانند و تدبیر می‌کنند. این امر باعث می‌شود که علیرغم ایدئولوژی‌ها و تفاسیر مختلفی که در طول زمان شکل گرفته است، پایه‌ای باقی بماند که همه مسلمانان در همه زمان‌ها و مکان‌ها بر آن توافق دارند.^{۱۴} از سوی دیگر، از آنجایی که دین مبین اسلام در میان مسلمانان جایگاه والایی را دارا می‌باشد، همچنین با توجه به اینکه عدم تحریف قرآن و نمودهای بارز بر حق بودن قرآن و عترت عواملی هستند که باعث پیروی انسانها از دستورات قرآنی و دینی می‌شوند بنابراین مطالعاتی که به بررسی و کنکاش در دیدگاههای قرآن و عترت در موضوعات مختلف زندگی مثل خانواده و ارزشهای آن می‌پردازند می‌توانند راهنمای موثری در هدایت انسانها داشته باشند و از تهدیدات فروپاشی خانواده‌ها جلوگیری نمایند.^{۱۵} با توجه به اینکه هر یک از مطالعات قبلی تنها به برخی جنبه‌های اهمیت خانواده پرداخته‌اند و مطالعات جامعی برای بررسی تمام جنبه‌ها موجود نبوده، این مقاله قصد دارد نگاهی جامع به جنبه‌های مختلف خانواده از دیدگاه قرآن و عترت داشته باشد. با توجه به اهمیت و تأثیر خانواده در جوامع اسلامی، مطالعه مروری روایتی از این موضوع ارزشمند است تا بهترین شیوه‌ها و رویکردهای اسلامی در حفظ و تقویت خانواده بررسی شود. با توجه به مطالب پیش گفته، سوال اصلی تحقیق به صورت زیر مطرح می‌شود: قرآن و عترت از کدام جنبه‌ها خانواده را مورد بررسی قرار داده‌اند؟

روش کار

مطالعه حاضر مروری روایتی بر پژوهش‌های حاضر می‌باشد که به بررسی موضوع خانواده و ابعاد مختلف آن پرداخته‌اند. معیارهای ورود به مطالعه شامل تمام پژوهش‌های مرتبط با

از آنجایی که اسلام به عنوان یکی از بزرگترین دین‌ها در جهان، اهمیت بسیاری به مفهوم خانواده و روابط خانوادگی می‌دهد، بررسی ابعاد مختلف خانواده از منظر قرآن و عترت از اهمیت بسزایی برخوردار است.^{۱۶} مطالعات زیادی به اهمیت خانواده از منظر اسلام پرداخته‌اند. مطالعه‌ای به نقش خانواده در پیشگیری از تعارضات و تنش‌های اجتماعی در جامعه می‌پردازد. نتایج این مطالعه اذعان می‌کند که خانواده نقش بسزایی در ایجاد هنجارها و قواعد در پیشگیری از تعارض و تنش اجتماعی در جامعه دارد. در اسلام خانواده به عنوان مدرسه‌ای توصیف شده است که فرزندان می‌توانند ارزش‌های اخلاقی را از والدین خود بیاموزند. پرورش و تحکیم شخصیت در خانواده به طرق مختلف قابل انجام است. اول، دادن غذای حلال به کودکان، زیرا بین غذای مصرف شده و شخصیت رابطه وجود دارد. دوم، آموزش ارزش‌های اخلاقی به فرزندان تا بدانند چه چیزی در زندگی خوب است یا خیر. سوم، القای ارزش‌های شخصیت خوب به کودکان به طوری که آنها به نسل‌های خوبی در جامعه تبدیل شوند. این آموزش شخصیت توسط والدین، اولاً، شامل آموزش است که دانشی را در مورد اهمیت ارزش‌هایی فراهم می‌کند که از تعارض و خشونت در جامعه جلوگیری می‌کند. دوم، آموزش که نمونه‌های خوبی ارائه می‌دهد، و سوم، آموزش از طریق عادت کردن مداوم.^{۱۷} نتایج یک مطالعه کیفی در ایران نشان داد که تکریم و احترام در بین اعضای خانواده، همکاری، مسئولیت‌پذیری و انعطاف در انجام، حمایت و حمایت شدن و تلاش هر عضوی برای ایجاد تغییر در خود و نه دیگری در روابط و تعاملات خانوادگی مهم است.^{۱۸} مطالعه دیگر «خانواده اسلامی» را وحی و اصولی که پیامبر مطرح کرده می‌داند. نتایج این مطالعه همچنین بیانگر این است که ازدواج اساس خانواده است، به عنوان تنها رابطه مشروعی پذیرفته می‌شود که به زن و مرد اجازه می‌دهد فضایی از حریم خصوصی و مشترک ایجاد کنند و در تداوم نسل انسان با فرزندآوری سهیم باشند. این مطالعه هم‌چنین تعامل خانواده اسلامی در زمینه‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، دینی و اقتصادی را مهم بر می‌شمارد.^{۱۹}

متأسفانه، با تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، اهمیت‌های خانواده در جوامع امروزی نیز تحت تأثیر قرار گرفته است. یکی از اصلی‌ترین تهدیدات خانواده در جوامع امروزی، تضعیف نقش و ارزش‌های فرهنگی و اخلاقی درون خانواده است.^{۲۰} با پیشرفت فناوری و ارتباطات، ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی درون خانواده به چالش کشیده می‌شوند و این می‌تواند منجر به از دست دادن همبستگی و همدلی خانواده شود.^{۲۱} تهدید دیگری که ممکن

برای تحلیل این مقالات، از روش‌های تحلیل محتوایی و تماتیک استفاده کرده‌ایم. تحلیل محتوایی و تماتیک به ما امکان داده است تا به بررسی و طبقه‌بندی اطلاعات بر اساس موضوعات و مفاهیم اصلی بپردازیم، و به شناسایی الگوها و موضوعات مشترک در بین مقالات کمک کرده است. بر اساس این روش‌ها، نتایج مطالعات را در چند طبقه‌بندی مشخص قرار داده‌ایم تا بتوانیم به درک عمیق‌تری از موضوعات مورد بررسی دست یابیم. این طبقه‌بندی‌ها شامل تعریف خانواده در لغت و مفهوم آن از منظر قرآن، حق برابر اعضای خانواده، تاکید بر فرزندآوری و زندگی در بستر خانواده گسترده (نه هسته ای) در اسلام و قرآن، ساختار روابط خانوادگی؛ چرایی فرزندآوری و گسترش پهنای خانواده در دنیای امروزی و جایگاه سالمندان در خانواده می باشند.

۱. تعریف خانواده در لغت و مفهوم آن از منظر قرآن

چندین معنی مختلف از کلمه «خانواده» در فرهنگ‌های لغات وجود دارد. همه این معانی در اینجا بازتولید شده‌اند تا بتوانیم دامنه وسیع معانی و به‌طور معادل دامنه وسیع کاربرد آن را درک کنیم. از بین این معانی مختلف، مناسب‌ترین آنها برای هدف این مقاله انتخاب می شوند. این معانی عبارتند از: ۱. همه افرادی که در یک خانه زندگی می کنند. خانوار؛ ۲. الف) یک واحد اجتماعی متشکل از والدین و فرزندان که آنها تربیت می کنند. (ب) فرزندان همان والدین؛ (ج) شوهر (یا همسر) و فرزندان؛ ۳. همه کسانی که ادعا می کنند از یک جد مشترک هستند. قبیله یا قبیله؛ ۴. یک کمون که در یک خانوار زندگی می کند، به ویژه تحت نظر یک سرپرست^{۱۴}

اصطلاح اهل بیت را می‌توان در سه سطح مختلف معنایی فهمید. اولاً، این اصطلاح به «اهالی خانه» اشاره دارد که به طور کلی درک می شود، یعنی ایده خانواده که اعضای آن از طرق مختلف با یکدیگر مرتبط هستند. ثانیاً، این اصطلاح به خانواده «بی واسطه» اشاره دارد که به معنای کوچکترین واحد اجتماعی است که توسط ازدواج و رابطه خونی نزدیک اداره می شود.^{۱۶} به عبارت دیگر، خانواده بلافصل حداقل شامل زوجین قانونی یا به طور کلی آنها و فرزندان تحت تکفل آنها است که معمولاً فرزندان آنها هستند، اما گاهی اوقات شامل فرزندخوانده یا سرپرست و همچنین خدمتگزاران می شوند. و ثالثاً، این اصطلاح به طور خاص به خاندان پیامبر اطلاق می‌شود که مسلمانان، اعم از سنی و شیعه، معمولاً هرگاه از این واژه استفاده می‌کنند، چنین می‌کنند. تعبیر رایج اهل سنت از آن شامل همسرانش، دخترش، فاطمه، پسر عمویش و شوهر فاطمه (س)، علی (ع) و فرزندانشان، حسن (ع) و حسین (ع) است. بسیاری از اهل سنت عضویت اهل بیت

موضوع تحقیق بود. معیارهای خروج نیز شامل تمامی مطالعات غیر انگلیسی و غیر فارسی و منابع علمی فاقد متن کامل بودند. به منظور دستیابی به مقالات مرتبط از پایگاه های داده ای داخلی و خارجی SCOPUS، PUBMED، WOS، SID، MAGIRSN استفاده شد. جستجو با استفاده از کلیدواژه هایی مانند Ahl al-Bayt، perspective، value، position، Quran، Islam، Atrat در پایگاه های خارجی انجام شد.

نمونه‌ای از استراتژی جستجوی مورد استفاده به شرح زیر است:

(Family OR household OR "Ahl al-Bayt") AND (perspective OR "view point") AND (value OR position) AND (Quran OR Islam OR Atrat)

علاوه بر این، واژه‌های کلیدی سلامت، خانواده، دیدگاه، ارزش، قرآن، عترت و اسلام به زبان‌های فارسی در پایگاه‌های فارسی جست‌وجو شدند. همچنین منابع مقالات یافت شده نیز بررسی شد. یک استراتژی جست‌وجوی کامل در پایگاه های داده انجام شد و مقالات یافت شده در نرم افزار اندنوت ۲۰ وارد شد. ابتدا، عناوین مقالات بررسی شدند و مطالعاتی که با موضوع پژوهش همخوانی نداشتند، حذف شدند. سپس، چکیده مقالات مورد ارزیابی قرار گرفت و مقالات غیرمرتبط با هدف پژوهش حذف گردیدند. در مرحله نهایی، متن کامل مقالات باقی‌مانده بررسی و مقالات مرتبط با موضوع وارد مطالعه شدند و در نهایت با توجه به متن مقالات باقیمانده اطلاعات لازم در فرم استخراج داده، ثبت گردید. در نهایت براساس تحلیل موضوعی مقالات به مضمون های اصلی تقسیم بندی شدند این رویکرد جامع و دقیق به منظور دستیابی به یک مرور کامل از مقالات مرتبط با موضوع خانواده و جنبه‌های مختلف آن اتخاذ شد.

یافته ها و بحث

به طور کلی، ما موفق به استخراج ۲۱ مقاله از کشورهای مسلمان مختلف از نقاط گوناگون جهان شدیم. این مقالات به بررسی جنبه‌های مختلف زندگی، فرهنگ، مسائل اجتماعی و دینی در جوامع مسلمان می‌پردازند. عمده مطالعات در کشورهای ایران، مالزی و ترکیه انجام شده است که به دلیل تنوع فرهنگی، تاریخی و اجتماعی این کشورها، نتایج جالب و متنوعی به دست آورده‌ایم. بازه زمانی مطالعات ما از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۳ متغیر است. از مجموع ۲۱ مقاله، ۱۳ مقاله به زبان انگلیسی و ۸ مقاله به زبان فارسی نوشته شده‌اند. این تنوع زبانی به ما کمک کرده است تا به درک بهتری از دیدگاه‌ها و رویکردهای مختلف در جوامع مسلمان دست یابیم.

قبل از رسیدن به سن بلوغ را منع می‌کند.^{۲۲} موضوع اصلی این روابط چندگانه این است که آیا والدین طبق قوانین اسلامی ازدواج کرده اند یا نه. مسائل خانوادگی مرتبطی وجود دارد که مورد توجه شرع است. اینها از جمله به وضعیت بیولوژیکی رابطه بین والدین (والدین) و فرزندان که آنها را تربیت می‌کنند، مربوط می‌شود، که بر مسائل فرزندخواندگی احتمالی تأثیر می‌گذارد. موضوع این وضعیت به نوبه خود آثاری بر حقوق ارث خواهد داشت. ازدواج، والدین بیولوژیک یا غیر آن با فرزندان که تربیت می‌کنند، فرزندخوانده‌ها، سرپرستی و مسئولیت‌های والدین، همگی از مسائل مهم خانواده به‌ویژه زمان ما هستند و همگی مورد توجه قوانین اسلام هستند.^{۲۳}

۲. حق برابر اعضای خانواده

اسلام بر تساوی افراد بدون توجه به دین، عقیده، رنگ، زبان، نژاد، جنسیت و ملیت بنا شده است. قرآن می‌فرماید:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ» (حجرات/۱۳)

اسلام به عنوان یک دین، نظم اجتماعی و نظام حقوقی، نژادپرستی را ممنوع کرده است. در این زمینه از حضرت محمد (ص) نقل شده است که فرمودند:

«هیچ عربی بر سفیدپوست و هیچ سفیدپوستی بر عرب برتری ندارد. هیچ سیاه پوستی بر سفیدپوست برتری ندارد و هیچ سفیدپوستی بر سیاه پوست برتری ندارد. ملاک عزت نزد خداوند، نیکوکاری و درستکاری است.»

۳. تأکید بر فرزندآوری و زندگی در بستر خانواده گسترده (نه هسته ای) در اسلام و قرآن

در قرآن کریم، موضوع فرزندآوری و تربیت فرزندان به عنوان یکی از مسائل مهم و ارزشمند برجسته شده است. برخی از آیات قرآن که به این موضوع اشاره دارند عبارتند از:

«وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينَ» (طور/۲۱)

این آیه نشان می‌دهد که تربیت و فرزندآوری به نحو صحیح و اسلامی یک وظیفه مهم و مقدس است و از اهمیت بالایی برخوردار است.

موضوع خانواده گسترده، به دلیل اهمیت سنتی آن برای نهاد خانواده، شایسته بحث جداگانه است. به عنوان مثال، امروزه در مالزی یا ایران، تعداد کمتری از پدربزرگ‌ها و مادربزرگ‌های کودکان، با خانواده زندگی می‌کنند. پدیده اجتماعی بیشتر و بیشتر

را به همه اولاد پیامبر تعمیم می‌دهند. از سوی دیگر، تفسیر عام شیعه، اهل بیت انحصاری تری را ترجیح می‌دهد که اعضای خود را به نام‌های فوق به جز همسران پیامبر و امامانی که از فرزندان فاطمه (س) بودند، محدود می‌کند. در مورد عضویت و شایستگی اهل بیت، بین اهل سنت و شیعه، نقاط توافق فراوانی وجود دارد.^{۲۷}

اسلام به همه سطوح روابط انسانی با دیدگاه ترویج پیوندهای انسانی، برادری و همبستگی علاقه مند است. علاقه اسلام به آنها زمانی بیشتر می‌شود که روابط انسانی با یک اصل و نسب مشترک و ازدواج تعریف شود. از منظر اجتماعی اسلام، هر چه مرزهای روابط خانوادگی بیشتر شود و شبکه خویشاوندی گسترده تر شود، برای جامعه بهتر است. در تئوری، اسلام هم ارزش‌های دینی و هم ارزش‌های اجتماعی این روابط را تأیید می‌کند که آن را ابزار مؤثری برای تحکیم پیوندهای انسانی برادری و همبستگی می‌داند. اسلام مایل است که این روابط تقویت شود و بر این اساس، قرآن به مؤمنان حقوق خویشاوندان نزدیک (الاقربون) و تعهداتشان را به نیکویی به آنها یادآوری می‌کند.^{۱۹، ۱۸}

آیه زیر به وجوه اخلاقی مؤمنان به نیکویی و خدمت به نزدیکان اشاره دارد:

«وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُجِيبُ مَنْ كَانَ مُخْتَلًا فَخُورًا» (نساء/۳۶)

این آیه بر اهمیت پرستش خداوند به تنهایی بدون هیچ شریکی، و همچنین بر اهمیت رفتار نیکو و محبت‌آمیز با والدین، خویشاوندان، یتیمان، محتاجان، همسایگان، و دیگران تأکید دارد. این آیه به مؤمنان یادآوری می‌کند که چقدر اهمیت نشان دادن مراقبت و محبت نسبت به اعضای جامعه است و از خودپسندی و خودمحوری هشدار می‌دهد.

آنچه می‌تواند مشکل ساز باشد ماهیت روابطی است که بین اعضای هر واحد خانواده یا خانواده وجود دارد. توصیه اسلام این است که این روابط بر اساس اصول اخلاقی-حقوقی مندرج در قوانین اسلامی (شریعت) اداره شود. در واقع زندگی خانوادگی، مبتنی بر محبت است و تأکید اسلام بیشتر بر اخلاق زناشویی است تا حقوق زناشویی.^{۲۱، ۲۰} ضمن اینکه مرزهایی را برای اعضای خانواده تعیین کرده است. مرزهای داخلی که ماهیت و فراوانی ارتباط و تماس میان اعضای خانواده را تعیین می‌کند و مرزهای خارجی بر میزان تعلق و آزادی اعضای خانواده اشاره دارد. برای مثال خروج زن از منزل بدون اجازه شوهر و یا خروج فرزندان

دو آیه فوق به خوبی نشان می دهد که از بین همه احسان و نیکوکاری، احسان و احترام به پدر و مادر و خویشاوندان است که در پیشگاه خداوند بالاترین ستایش را دارد و از این رو بهترین صدقه ها محسوب می شود. در آیه اول، نیکی کردن به پدر و مادر و خویشاوندان، مقدم بر همه اعمال نیک ذکر شده و تنها در کنار توحید، یعنی عبادت خدا آمده است. به همین ترتیب، در آیه دوم، انفاق مال برای خویشاوندان، بلافاصله پس از اعتقاد به پنج اصل از شش اصل ایمان آمده است که در رأس فهرست اعمال نیک و صالح مورد توجه همه ادیان، به ویژه اسلام قرار می گیرد.

متأسفانه عوامل مهمی مانند فرار از ازدواج، کناره گیری از تولید نسل، کاهش روابط خانوادگی، تمایل به تجملات، تغییر در الگوهای خواب و بیداری و غیره که بسیاری از خانواده های مسلمان را درگیر خود کرده، به دلیل ضعف در شناخت، باورها و ارزش های اخلاقی و مذهبی است که باعث کاهش ارزش های معنوی در بسیاری از خانواده های مسلمان شده است. ضعف در شناخت دینی، باورهای نادرست و تبلیغات گمراه کننده مانع اصلی تصمیم گیری صحیح زندگی و ضعیف شدن پیوندهای خانوادگی را برای بسیاری از خانواده های مسلمان رقم زده است.^{۲۵}

۴. ساختار روابط خانوادگی؛ جرابی فرزندآوری و گسترش پهنای خانواده در دنیای امروزی

اسلام خانواده را سنگ بنای جامعه بشری می داند، برخلاف الگوی غربی که در آن فرد واحد اصلی تلقی می شود. این دیدگاه تأثیر زیادی بر نحوه ساختار روابط خانوادگی و نحوه عملکرد آنها در هر دو پارادایم دارد. در نتیجه، اسلام برای حفظ تعادل بین حقوق و مسئولیت های فرد، خانواده و اجتماع، نظام هایی ایجاد می کند. اگرچه خانواده هسته ای در اسلام مهم است، این خانواده گسترده است که واقعاً یک امت کوچک (جامعه مسلمانان در سراسر جهان) است.^{۲۶}

با اجرای اسلام در ماهیت جامع آن، خانواده گسترده سالم، حمایت اخلاقی لازم برای سلامت روانی هر فرد را فراهم می کند و محیطی را برای پیشگیری از نابسامانی خانواده فراهم می کند. یک ساختار کلی برای خانواده تعریف می کند، هر خانواده منحصر به فرد بودن خود را در نتیجه فرهنگ های مختلف، زمینه های تحصیلی و موقعیت های اجتماعی-اقتصادی و سایر عوامل حفظ می کند.^{۱۴، ۲۷} احترام و توجه با افزایش سن در فرهنگ مسلمانان افزایش می یابد. این همچنین به این معنی است که والدین سالخورده به دلیل موقعیت سلسله مراتبی و سن بسیار مورد احترام هستند. همچنین مراقبت از پدر و مادر در دوران پیری بسیار مورد توجه قرار می گیرد، زیرا موهبتی از جانب خداوند به

پدر بزرگ ها و مادر بزرگ ها به تنهایی و دور از فرزندان و نوه های خود زندگی می کنند. اگرچه بسیاری از خانواده ها سعی می کنند پیوندهای خانوادگی را از طریق تبادل دیدارهای اجتماعی بین خانواده و پدر بزرگ و مادر بزرگ، فرصت هایی که مذهب و فرهنگ در واقع به وفور برای آنها فراهم می کند، محکم نگه دارند، پیوندهای سنتی به تدریج تحت فشار شدید زندگی مدرن ضعیف می شوند. نقش سنتی پدر بزرگ و مادر بزرگ در کمک به حفظ و حتی تقویت خانواده و در نتیجه انسجام اجتماعی رو به کاهش است. با کاهش این نقش سنتی، ارزش های مثبت خانوادگی مرتبط با آن نقش نیز در حال فرسایش هستند. متأسفانه، جامعه مدرن تا به حال هیچ مکانیسم نقش معناداری جدیدی برای تقویت انسجام خانواده برای جایگزینی نقش سنتی پدر بزرگ و مادر بزرگ ارائه نکرده است. در صورتی که واقعاً آماده پذیرش حذف آن از صحنه اجتماعی به طور کلی است.^{۲۴} اما قرآن به دنبال ایجاد ساختار اجتماعی است که در آن پدر بزرگ ها و مادر بزرگ ها - به عنوان والدین زن و شوهر همچنان بتوانند در پیری نقش داشته باشند. یکی از راه هایی که قرآن برای تضمین چنین ساختار اجتماعی تجویز کرده است، نهادینه کردن ارزش اجتماعی پدر بزرگ و مادر بزرگ از طریق تعهدات اخلاقی و مادی خانواده است.^{۱۸}

یکی از آیات به تعهد اخلاقی شخص مؤمن برای رفتار مهربانانه با والدین و خویشاوندان اشاره دارد و در مورد عهد و پیمانی است که خدا با بنی اسرائیل بسته است. در این آیه، خداوند به بنی اسرائیل یادآوری می کند که آنها را به عبادت تنها خدا، احسان به والدین، خویشاوندان، یتیمان، نیازمندان، مردم منصف، و اقامت نماز و انفاق برای کمک به نیازمندان تشویق می کند:

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ» (بقره/۸۳)

آیه دیگر به وظیفه اخلاقی شخص مؤمن برای انفاق بخشی از درآمد خود برای خویشاوندان اشاره دارد:

«لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالصَّرَاءِ وَجِينَ النَّاسِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ.» (بقره/۱۷۷)

اعضای خانواده می‌توانند هزینه‌هایی مانند اجاره، خدمات راهبری و خرید مواد غذایی را به اشتراک بگذارند. این می‌تواند به خصوص در زمان‌هایی از مشکلات اقتصادی یا زمانی که اعضای خانواده با چالش‌های مالی روبه‌رو هستند، مفید باشد. از سوی دیگر، زندگی با اعضای خانواده گسترده نیز چالش‌هایی را ایجاد می‌کند. تفاوت‌ها در ارزش‌ها، باورها و سبک زندگی می‌تواند منجر به تنش‌ها و اختلافات در خانواده شود. حریم خصوصی و فضای شخصی نیز ممکن است محدود شود، زیرا اعضای خانواده به طور مداوم در نزدیکی یکدیگر هستند. علاوه بر این، ممکن است مسائل مربوط به دینامیک قدرت و تصمیم‌گیری در خانواده پیش بیاید، به ویژه زمانی که چند نسل با یکدیگر زندگی می‌کنند. اعضای جوان‌تر خانواده ممکن است احساس محدودیت توسط انتظارات و قوانین تعیین شده توسط اعضای مسن‌تر خانواده کنند، که موجب احساس ناراحتی و ناامیدی می‌شود. بطور کلی، تجربه‌ها و نتایج زندگی در یک خانواده چند نسلی می‌تواند بسته به شرایط فردی و دینامیک خانواده متغیر باشد. اهمیت دارد که اعضای خانواده به صراحت ارتباط برقرار کنند، مرزها را تعیین کنند و با همکاری یک محیط زندگی هماهنگی را ایجاد کنند که برای همه موثر باشد.^{۳۰}

۵. جایگاه سالمندان در خانواده

وقتی صحبت از خانواده و خانواده گسترده می‌شود، پدرها و مادرها نیز بایستی در بستر خانواده بحث شوند و نقطه نظرات اسلام و قرآن درباره آنها کشف شود.

شریعت اسلامی به عنوان نظام حقوقی و فقهی مرتبط با دین اسلام شامل منابع اولیه و ثانویه حقوق و روش شناسی برای تفسیر آنها است. این شامل احکام عبادی و معاملاتی است که بر روابط فرد با خدا و روابط اجتماعی تأثیر می‌گذارد. منابع اولیه شریعت شامل قرآن و سنت، و منابع ثانویه شامل اجماع و قیاس است. شریعت در عمل در کشورهای مختلف به طرق مختلف تأثیر می‌گذارد، از جمله اعمال آن به عنوان منبع قانونی اصلی یا تنها منبع قانون گذاری در برخی کشورها. این تأثیرات بر رفتار روزمره مسلمانان نیز قابل مشاهده است.^{۳۱،۳۲} دو منبع بنیادی شریعت اسلامی - قرآن و سنت - حاوی اصول و احکامی است که تعهدات خانوادگی را برای ایجاد آسایش جسمی، روحی و عاطفی برای سالمندان ایجاد می‌کند. در اسلام، جایگاه سالمندان بسیار ارزشمند و مهم است. سالمندان به عنوان اعضای ارزشمند و ارجمند جامعه در نظر گرفته می‌شوند و از آنها احترام و مراقبت لازم می‌شود. اسلام به شدت تأکید دارد که سالخورده‌گان باید با احترام و ادب مورد توجه قرار گیرند و نیازهای آنان باید تأمین

شمار می‌رود. با این حال، بسیاری از نسل دوم مهاجران مسلمان در خانواده‌های تک والدی بزرگ شده‌اند. علیرغم آموزه‌های اسلامی که به ازدواج در سنین پایین توصیه می‌کند، در میان مسلمانان گرایش سکولار به ازدواج دیرتر دیده می‌شود. برخی از مردم بر این باورند که مزایای زندگی در یک ساختار خانواده هسته‌ای از نظر آزادی فردی بسیار بیشتر از مزایای زندگی در یک خانواده گسترده است.^{۳۸} علاوه بر این، در مقایسه با کودکان خانواده‌های هسته‌ای، کودکانی که در خانواده چند فرزند بوده‌اند سازگاری شناختی و اجتماعی بالاتری داشتند. سیستم‌های خانوادگی سنتی جای خود را به سیستم‌های خانواده هسته‌ای و تک فرزند می‌دهند که منجر به احساس انزوا در بین اعضای خانواده، به‌ویژه جوانان می‌شود. والدین، معلمان، مدیران و اعضای جامعه همگی در ارائه زمان با کیفیت و تشویق بحث سالم نقش دارند.^۲

قدرت ایمان تأثیر بسزایی در آینده خانواده متعارف خواهد داشت. وقتی پیروان مذاهب مختلف برای مقابله با خطرات و چالش‌های خانواده با یکدیگر همکاری می‌کنند، پاسخ‌ها قوی‌تر خواهد بود. زوال نهاد خانواده گسترده، و همچنین پیامدهای متعدد آن، باید به منظور توسعه فرآیندهای جدید اجتماعی مورد توجه قرار گیرد. از آنجایی که سلامت خانواده و اداره خانواده بسیار به هم مرتبط هستند، سیاستگذاران باید ارتباط حاکمیت عالی خانوار یا اقتصاد خانه را با یک زندگی سالم خانوادگی تشخیص دهند.^{۳۸} در هنگام تصمیم‌گیری باید نکات زیر را رعایت کرد: اولاً از مردان و زنان مسلمان خواسته می‌شود که برای پرهیز از روابط نامشروع از هم جدا بمانند. با این حال، زمانی که در یک خانواده بزرگ زندگی می‌کنید، انجام این کار دشوار می‌شود. علاوه بر این، فقدان آزادی و حریم خصوصی برای زوج‌ها وجود دارد. ثانیاً، تحقیقات ثابت کرده است که شیوع افسردگی در افراد مسن تا حدودی بالا بوده که جای نگرانی دارد. تغییر به سیستم خانواده هسته‌ای می‌تواند تأثیر منفی قابل توجهی بر سلامت جسمی و روانی سالمندان داشته باشد.^{۳۹} با این حال، به دلیل نابرابری در ساختار خانواده هسته‌ای، زنان سالمند بیشتر از مردان سالمند در معرض افسردگی هستند. زندگی در یک خانواده چند نسلی می‌تواند تجربه‌ها و نتایج مثبت و منفی داشته باشد. از سوی مثبت، زندگی با اعضای خانواده گسترده می‌تواند احساس حمایت و اجتماعیت را فراهم کند، همچنین فرصت‌هایی برای ارتباط و یادگیری بین نسل‌ها فراهم می‌کند. مثلاً، پدربزرگ‌ها می‌توانند نقش مهمی در تربیت نوه‌هایشان داشته باشند و به آنها با حکمت، راهنمایی و عشق کمک کنند. علاوه بر این، زندگی در یک خانواده چند نسلی می‌تواند به کاهش بارهای مالی کمک کند، زیرا

خویشاوندی مقرر کرده است. با این اوصاف، اگرچه همه بزرگترها شایسته احترام هستند، اما در قرآن والدین هدف اصلی یک مؤمن است توجه مسلمان در واقع، آیات متعددی از قرآن به طور مستقیم احترام و توجه به والدین را قائل است بعد از اطاعت خدا. همچنین به خوانندگان دستور می دهد که "با والدین و نزدیکان خود نیکی کنند" و "به شما مهربانی نشان دهند." پدر و مادر» و «پروردگارت دستور داده است که جز او را نپرستید و به پدر و مادر خود نیکی کنید.»؛ این آیات بر مراقبت از والدین به عنوان یک وظیفه مقدس، به ویژه نسبت به مادر، تأکید کرده است. همچنین در اسلام، نشان دادن مهربانی، همدردی و پشتیبانی از سالخوردهگان به عنوان یک فضیلت عظیم محسوب می شود. مراقبت از پدر و مادر به عنوان یک مسئولیت مقدس شبیه به عبادت، مراقبت از سالمندان به عنوان یک راه برای کسب برکات و پاداش از طرف خداوند محسوب می شود.^{۳۳}

نتیجه گیری

خانواده واحد اساسی است که جامعه را شکل داده و متحول می کند. در دنیای مدرن امروز، نظام خانواده با چالش های زیادی روبه رو است و ارزش های انسانی جایگاه اصلی خود را از دست داده اند. این وضعیت به چالشی برای دغدغه مندان و روشنفکران اجتماعی و فرهنگی تبدیل شده است. نظام واقعی خانواده اسلامی که مبتنی بر قرآن و عترت و با تأکید بر تمامی ابعاد آن از جمله تعاریف خانواده از منظر اسلام، اهمیت فرزندآوری و گسترش نسل ها، حفظ ارزش های خانواده، و حمایت از والدین و سالمندان است، می تواند بسیاری از این چالش ها را برطرف کرده و سبک زندگی ایرانی اسلامی را در جامعه ترویج دهد. از منظر چالش های اقتصادی نیز، خانواده گسترده می تواند در کنترل هزینه ها و جلوگیری از فروپاشی خانواده ها به دلیل مشکلات اقتصادی راهگشا باشد. والدین و سالمندان نیز با مشارکت در هزینه های خانوار و دریافت مراقبت از اعضای جوان تر خانواده، به ارتقاء کیفیت زندگی خود دست می یابند. آموزه های قرآن و عترت در این زمینه کاملاً کاربردی و نتیجه بخش است و می تواند به رشد و شکوفایی افراد و جوامع و کاهش فسادها منجر شود. قانون گذاران و سیاست گذاران اجتماعی و فرهنگی باید با رجوع به آموزه های قرآن و اسلام در خصوص بنیان خانواده و مسائل پیرامون آن که در این مطالعه تبیین شده است، نسبت به بررسی و اصلاح قوانین و تصمیمات در جهت تقویت خانواده های گسترده، حقوق برابر اعضای خانواده، گسترش نسل ها و تکریم والدین و سالمندان و پیشگیری از بیماری های روانی گام های

شود.^{۳۳} در قرآن کریم و احادیث پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، اهمیت مراقبت از سالمندان و احترام آنان به شدت تأکید شده است. به عنوان مثال، پیامبر اسلام فرموده اند: «هر کسی که به پدر و مادر خود احسان نکند و آن ها را ناراضی کند، حقیقتاً به پناهی نخواهد رسید».^{۳۴، ۳۵}

در اسلام، مراقبت از سالمندان به عنوان یک وظیفه مقدس و فرهنگی محسوب می شود. احترام و مراقبت از سالمندان به عنوان یک راه برای کسب برکات و پاداش از طرف خداوند محسوب می شود. بنابراین، در اسلام، سالمندان باید با احترام رفتار شوند تا این ارزشمندان بتوانند با آرامش و احترام در جامعه زندگی کرده و از حقوق و احترام خود بهره مند شوند قرآن بر اهمیت نمایش مهربانی، احترام و مراقبت نسبت به سالخوردهگان تأکید دارد. چندین آیه در قرآن بر اهمیت احترام و مراقبت از پدر و مادر و خویشاوندان سالخورده تأکید دارند:

«وَقَصَىٰ رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفًّا وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا» (الإسراء/ ۲۴)

«وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ» (لقمان/ ۱۴)

علاوه بر این، قرآن، پدر و مادر را یکسان می داند. این در تضاد با برخی برداشت های مسلمانان است که یکی از والدین را بر دیگری ترجیح می دهند. بنابراین، قرآن «نظام حمایت مادی و معنوی از سالمندان» را بر اساس ساختار خانواده برپا می کند. از مجموع این روایات روشن می شود که احترام به پدر و مادر یک تعهد است که باید به طرق مختلف انجام شود. مثلاً: فرزندان نباید جلوتر از والدین خود قدم بردارند، و در مسائلی که می دانند مال پدرشان است، با آنها صحبت نکنند. و همچنین اگر به مال نیاز دارند، فرزندان باید به اموال خود دست یابند، هر چند کافر باشند و بهترین غذا و نوشیدنی خود را به آنها عرضه کنند.

ع. حق مراقبت از والدین در بستر خانواده

در سراسر جهان، به طور کلی درک می شود که والدین تعهدات خاصی را نسبت به فرزندان خود دارند. در اسلام، فرزندان نیز نسبت به والدین خود تعهداتی دارند. احترام و احترام در همه حال برای والدین است، اما در دوران پیری به والدین تأکید ویژه ای می شود. هیچ قانون اسلامی واحدی برای مراقبت از سالمندان وجود ندارد. در عوض، قرآن و حدیث، اجزای سازنده اساسی قوانین اسلامی، تعهداتی کلی برای حمایت از والدین سالمند ایجاد می کنند که هر جامعه اسلامی باید به طور خاص در عمل تولید کند. قرآن تکلیف احترام به سالمندان را بدون توجه به

مشارکت پدیدآوران

تمامی نویسندگان در تمام مراحل انجام مطالعه شامل طراحی مطالعه، جمع آوری داده ها، تحلیل نتایج، نگارش مقاله و تایید نهایی مقاله مشارکت داشته اند.

منابع مالی

این مطالعه بدون حمایت مالی انجام شده است.

دسترسی پذیری داده ها

داده ها به دلیل ملاحظات حریم خصوصی/محدودیت های اخلاقی در صورت درخواست قابل دسترسی خواهد بود.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می کنند که هیچگونه تعارض منافی در این مطالعه وجود ندارد.

موثری بردارند. همچنین، این مطالعه می تواند راهنمایی برای آگاه سازی مردم و سیاست گذاران در جهت حفظ و تقویت بنیان معنوی خانواده به منظور بهبود سلامت عمومی باشد.

ملاحظات اخلاقی

با توجه به ماهیت کتابخانه ای و مروری این مطالعه که مبتنی بر تحلیل اسناد و مقالات منتشر شده است، اخذ کد اخلاق لازم نبود. در فرآیند تحقیق، اصول اخلاقی استناد به منابع، حفظ اصالت اثر و شفافیت کامل رعایت گردیده است. نویسندگان هیچ تعارض منافی در ارتباط با این مقاله ندارند.

سپاسگزاری

نویسندگان مراتب تشکر خود را از دانشگاه علوم پزشکی تبریز به جهت فراهم آوردن امکانات و منابع کتابخانه ای مورد نیاز برای انجام این مطالعه مروری اعلام می دارند.

References

1. Winnicott DW. Mirror-role of mother and family in child development 1. Parent-infant psychodynamics: Routledge; 2018. p. 18-24. <https://doi.org/10.4324/9780429478154-3>
2. Mumtaz S, Ayaz H, Kamrani F. Family structure as determinant of emotional intelligence of adolescents. Pakistan Journal of Social Research. 2023;5(1):308-13. <https://doi.org/10.52567/pjsr.v5i01.867>
3. Devine RT, Hughes CJ. Family correlates of false belief understanding in early childhood: A meta-analysis. 2018;89(3):971-87. <https://doi.org/10.1111/cdev.12682>
4. Barger MM, Kim EM, Kuncel NR, Pomerantz EM. The relation between parents' involvement in children's schooling and children's adjustment: A meta-analysis. 2019;145(9):855. <https://doi.org/10.1037/bul0000201>
5. Cornelissen T, Dustmann C, Raute A, Schönberg U. Who benefits from universal child care? Estimating marginal returns to early child care attendance. 2018;126(6):2356-409. <https://doi.org/10.1086/699979>
6. Hasanah MJ. The Role of Parents in Children Memorizing the Qur'an in Middle School Based on the Amanatul Ummah Islamic Boarding School. 2021;2(2):139-56. <https://doi.org/10.31538/tijie.v2i2.43>
7. Rusli R. The role of family in preventing social conflict in society from Islamic perspectives. HUNAFU Jurnal Studia Islamika. 2020 Jun 18;17(1):108-22. <https://doi.org/10.24239/jsi.v17i1.576.104-118>
8. Ahmadi K, Bolghan-Abadi MJ. The Model of the relationship between couples and family based on Quran and Hadith. 2016;10(2):68-74.
9. Varol MB. Islamic Family as a Concept and Institution and Its Historical Epistemology. Istem. 2020(36):215-28. <https://doi.org/10.31591/istem.849558>
10. Popenoe D. Disturbing the nest: Family change and decline in modern societies: Routledge; 2020. <https://doi.org/10.4324/9781003058786>
11. Carbone J. Family Transformed: Religion, Values and Society in American Life. Edited by Steven M. Tipton and John Witte Jr., Georgetown University Press 2005. Pp. 328. \$26.95. ISBN: 1-589-01066-3. Journal of Law and Religion. 2007 Jan;22(2):591-6. <https://doi.org/10.1017/s0748081400004082>
12. Wagner MJ. Causes, break-ups cor. On increasing divorce risks. 2020:37-61. https://doi.org/10.1007/978-3-030-25838-2_3
13. Qureshi H, Simons K. Resources within families: caring for elderly people. In Give and take in families 2023 Aug 9 (pp. 117-135). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003409786-7>
14. Alwani Z. Transforming the Self, Family and Society through a Qur'anic Ethos. Journal of Islamic faith and practice. 2022 Oct 19. <https://doi.org/10.18060/26544>
15. Chamsi-Pasha M, Chamsi-Pasha HJM. A review of the literature on the health benefits of Salat (Islamic prayer). 2021;76(1):93-7.

16. Sadr Tabatabaei F, Hosseini, Seyyed Musa. . Definition of family from the perspective of the Quran. *Quranic Research* , 2001; 7(27-28): 132-139.
17. Berger M. Applying Sharia in the West: facts, fears and the future of Islamic rules on family relations in the West. 2013. <https://doi.org/10.1515/9789400601055>
18. Bakar OJJ. Family values, the family institution, and the challenges of the twenty-first century: An Islamic perspective. 2011;3(1):13-36. <https://doi.org/10.52282/icr.v3i1.578>
19. Farrokhi Hossein MV. Practical solutions for creating empathy in the family from the perspective of the Quran and the Infallibles. 2017. Available from: <https://sid.ir/paper/889868/fa>.
20. Bostan H. Family Functions from the Perspective of Islam and Feminism. *Methodology of Humanities* , 2003; 9(35): 4-34.
21. Akbari FH, Rahmati SM. The Effect of Good Faith on Improving Family Health from the Perspective of Islam. *Journal of Islamic Life Style* Volume. 2023;7(1).
22. Shayeghifard H, Refahi, Zhaleh, Fallah, Mohammad Hossein, Vaziri Yazdi, Saeed. Qualitative content analysis of the comparison of family structure from the perspective of Islam and Minuchin's structural approach. *Quarterly Journal of Psychological Methods and Models* , 1400; 12(46): 113-130. doi: 10.30495/jpmm.2022.28261.3431.
23. Munir A, Akhter N. Marriage in Islam: An analytical study with a special focus on non-traditional marriages in Pakistan. *FWU Journal of Social Sciences*. 2018 Dec 1;12(2):179-89.
24. Ahmed SJwRv. The Importance of Family: A comparative study between Islam and Western Society. 2021:48.
25. Khodayar D GRM, Fallah A. . Barriers to Life Promotion in the Family from an Islamic Perspective. *BEJ* [Internet]. 18 September 2016 [cited 10 December 2024];4(11):57-94. <https://doi.org/10.22037/bioeth.v4i11.13833>
26. Alwani Z, Abugideiri S. What Islam says about domestic violence: A guide for helping Muslim families: FAITH/Foundation for Appropriate and Immediate Temporary Help; 2003.
27. Naimipour N A-GH. Pourmanouchehri S. Principles of Bioethics in the Family Institution from an Islamic Perspective. *BEJ* [Internet]. 1 September 2020 [cited 10 December 2024];10(1):133-44. Available at: <https://journals.sbmu.ac.ir/be/article/view/29042>.
28. Dhami S, Sheikh AJWJoM. The Muslim family: predicament and promise. 2000;173(5):352. doi: 10.1136/ewj.173.5.352
29. Taqui AM, Itrat A, Qidwai W, Qadri ZJBp. Depression in the elderly: Does family system play a role? A cross-sectional study. 2007;7:1-12. <https://doi.org/10.1186/1471-244x-7-57>
30. Hamilton HAJJoAH. Extended families and adolescent well-being. 2005;36(3):260-6. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2004.02.022>
31. Bassiouni MC, Badr GMJUJI, EL N. The Shari'ah: Sources, interpretation, and rule-making. 2001;1:135.
32. Elsaman RS, Arafa MAJMEsA. The rights of the elderly in the Arab Middle East: Islamic theory versus Arabic practice. 2012;14:1.
33. Halim AA, Anas N, Mohamed AK, Said WM, Sabri MA, Nazr AS. Islamic Traditions on Elderly Care. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2024;14(5):758-66. <https://doi.org/10.59784/jifl.v1i1.5>
34. Mufidah J, editor Initiating an Islamic Family in The Middle of the Rapid Flow of Globalization. *International Conference of Moslem Society*; 2018. <https://doi.org/10.24090/icms.2018.3256>
35. Hamideh Shourgashti AE, Zahra Mirzababaei. Examining the pillars of the family with emphasis on the rights of family members from the perspective of Imamiyyah theology. *Opportunity Specialized Scientific Quarterly*. 2021:36-56.